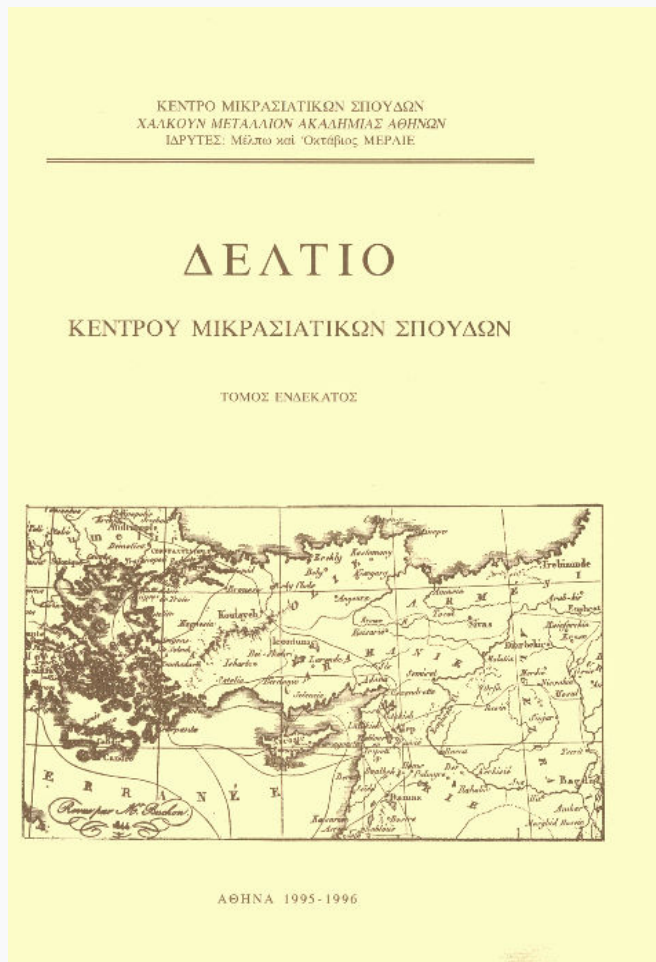

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 11 (1995)

Εκπαιδευτικές και προσηλυτιστικές δραστηριότητες των Αμερικάνων ιεραποστόλων στη Μικρά Ασία: πρόγραμμα ενίσχυσης ερευνητικού δυναμικού (ΠΕΝΕΔ): Ερευνητικό έργο 91ΕΔ206

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

doi: [10.12681/deltiokms.67](https://doi.org/10.12681/deltiokms.67)

Copyright © 2015, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κιτρομηλίδης Π. Μ. (1995). Εκπαιδευτικές και προσηλυτιστικές δραστηριότητες των Αμερικάνων ιεραποστόλων στη Μικρά Ασία: πρόγραμμα ενίσχυσης ερευνητικού δυναμικού (ΠΕΝΕΔ): Ερευνητικό έργο 91ΕΔ206. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 11, 423–425. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.67>

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΤΙΚΕΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ»

Πρόγραμμα ένισχυσης έρευνητικού δυναμικού (ΠΕΝΕΔ),
Έρευνητικό έργο 91ΕΔ206

Με την έναρξη των αμερικανο-οθωμανικών σχέσεων, που τοποθετείται στην δεκαετία του 1820, ή επιτροπή ή γνωστή ως American Board of Commissioners for Foreign Missions (με έδρα την Βοστώνη) οργάνωσε σειρά αποστολών ιεραποστόλων (μισσιοναρίων) στην οθωμανική επικράτεια με σκοπό τον προσηλυτισμό των ύπηκόων του Σουλτάνου, και ιδιαίτερα των Όρθοδόξων και των Άρμενίων, στο Ευαγγελικό δόγμα. Στις περιοχές, όπου υπήρχαν συμπαγείς πληθυσμοί αυτών των δύο κατηγοριών, π.χ. στη Σμύρνη, στη Νικομήδεια, στην Καισάρεια, οι μισσιονάριοι, για να διευκολύνουν την δράση τους, ίδρυσαν μόνιμες εγκαταστάσεις με την μορφή νοσοκομείων ή σχολείων. Έγκατεστημένοι εκεί έστελναν συχνά εκθέσεις στην έδρα τους. Το εύρος της δραστηριότητας των «μισσιοναρίων» και συνεπώς ή έμβέλεια της μαρτυρίας τους σε σχέση με τη ζωή των χριστιανικών κοινοτήτων της Μικράς Άσίας αποτυπώνονται χαρακτηριστικά στον χάρτη που επισυνάπτεται στο σημείωμα αυτό. Για το σχεδιασμό του χάρτη βασιστήκαμε στα σχετικά χαρτογραφικά δεδομένα του J. L. Grabill, *Protestant Diplomacy and the Near East. Missionary Influence on American Policy, 1810-1927*, Μιννέαπολη 1971, σ. 17.

Οι εκθέσεις αυτές, που χρονολογούνται από την δεκαετία του 1830 και έξης και που βρίσκονται σήμερα στα αρχεία της Houghton Library του Πανεπιστημίου Harvard, περιέχουν πληθώρα ειδήσεων για τον έλληνισμό της Μικράς Άσίας. Πολλές από τις εκθέσεις αυτές έχουν δημοσιευθεί σε περιληπτική μορφή στο περιοδικό *Missionary Herald*. Στο πλαίσιο της συνεργασίας μας σε σχέση με τον έπιστημονικό προγραμματισμό του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών ή συνάδελφος Καθηγήτρια της Τουρκολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης Έλισάβετ Ζαχαριάδου και ό υπογράφων διαπιστώσαμε ότι τό αρχειακό ύλικό και τό περιοδικό έχουν ελάχιστα αξιοποιηθεί

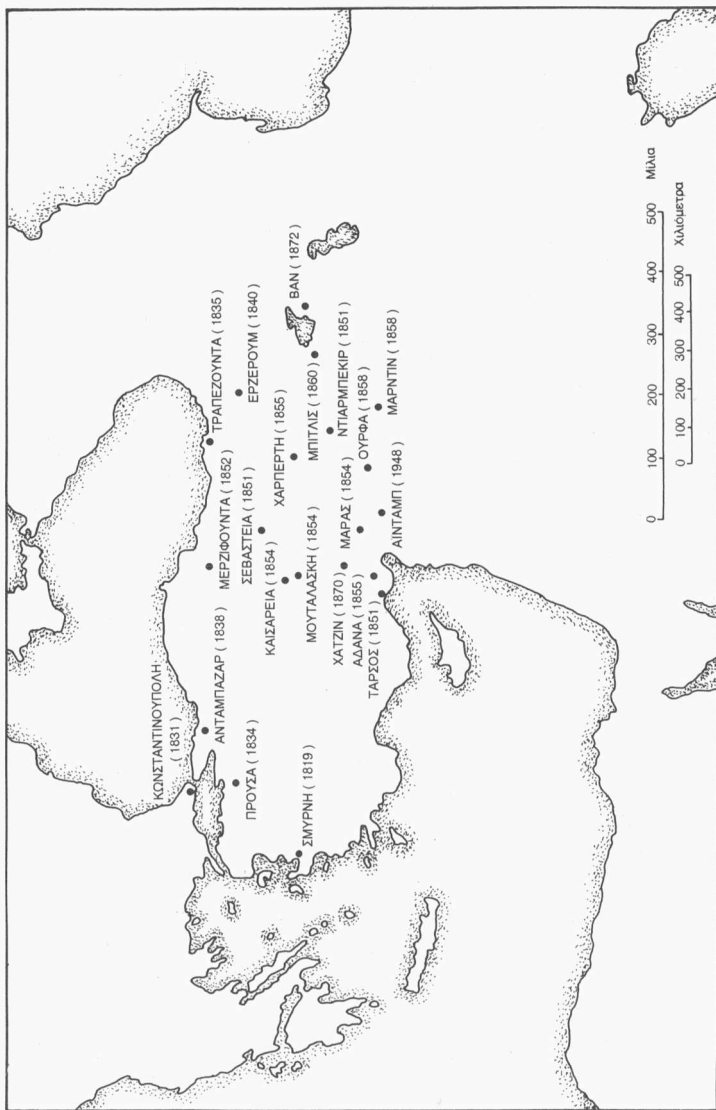
ώς πηγές για την μελέτη της νεοελληνικής ιστορίας και κατόπιν τούτου το 1991 υποβάλαμε πρόγραμμα σχετικής έρευνας στην Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας. Η πρόταση εγκρίθηκε το 1993 στο πλαίσιο του Προγράμματος ενίσχυσης έρευνητικού δυναμικού (ΠΕΝΕΔ).

Τόν Ιούνιο του ίδιου έτους εργάστηκε επί δύο βδομάδες στην Houghton Library ή Έλ. Ζαχαριάδου, όπου και εντόπισε υλικό των ετών 1820-1840, το οποίο τώρα βρίσκεται μικροφωτογραφημένο στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Η έρευνητική ομάδα ενισχύθηκε με την συνεργασία της κυρίας Ντίνας Κισκήρα, καθηγήτριας του Άμερικανικού Κολλεγίου της Θεσσαλονίκης (όπου βρίσκεται η πλήρης σειρά του *Missionary Herald*), η οποία είχε ήδη ασχοληθεί με τους μισσιονάριους της Μικράς Άσίας. Στην συνέχεια συγκεντρώθηκε ή ως τώρα βιβλιογραφία γύρω από το θέμα με ιδιαίτερη έμφαση στην σύγχρονη τουρκική ιστοριογραφία. Στο πρόγραμμα συλλογής της βιβλιογραφίας συνεργάστηκε ό κ. Σταύρος Θ. Άνεσιτίδης, διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Άθηνων. Παράλληλα πρὸς τὴ βιβλιογραφικὴ πλαισίωση ὁ κ. Άνεσιτίδης ἀναδίφησε τὸ ἀρχεῖο καὶ τὴ συλλογὴ χειρογράφων τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴ δράση τῶν μισσιοναρίων στὴ Μικρὰ Ἀσία.

Τὸ υλικὸ ποὺ ἔχει συγκεντρωθεῖ τόσο σὲ μικροταινίες ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ American Board of Commissioners for Foreign Missions, ὅσο καὶ σὲ βιβλιογραφικὰ δελτία βρίσκεται κατατεθειμένο στὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν καὶ εἶναι στὴ διάθεση κάθε ἐνδιαφερομένου ἐρευνητῆ. Στὸν παρόντα τόμο τοῦ *Δελτίου Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* δημοσιεύονται τὰ πρῶτα δείγματα καὶ πορίσματα τῆς ἐρευνας. Συγκεκριμένα ἡ συνεργάτρια τοῦ προγράμματος κυρία Ντίνα Κισκήρα παρουσιάζει τὸ περιοδικὸ *Missionary Herald*, ὁ κ. Στ. Θ. Άνεσιτίδης παρουσιάζει ἀναλυτικὴ ἐπισκόπηση τῆς περὶ μισσιοναρίων βιβλιογραφίας καὶ ἐκδίδει μὲ τὸν ἀναγκαῖο ὑπομνηματισμὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ποὺ ἀναφέρεται στὴ δράση τοῦ Μητροπολίτη Ἀμασειᾶς Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, στὴν περιφέρεια τοῦ ὁποῦ βρισκόταν τὸ ἐπίκεντρο τῆς δραστηριότητος τῶν μισσιοναρίων στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ Πόντου. Ἐπίσης ὁ κ. Άνεσιτίδης ἀποπεράτωσε τὴν μετάφραση τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰωάννη Η. Κάλφογλου, *Μικρὰ Ἀσία Κατασηνὴν Ταριχίε Δζαγραφιασή* [Ἱστορικὴ Γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας], σσ. 159, τοῦ ὁποῦ ἡ ἔκδοση στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ ἀποτελέσει σημαντικὴ συμβολὴ στὴ γνώση τῆς ιστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας τῆς Μικρασιατικῆς Χερσονήσου προσφέροντας ἔτσι καὶ τὴν ἀναγκαῖα ἱστοριογεωγραφικὴ πλαισίωση ὡς πρὸς τὶς περιοδεῖς καὶ τὴν δράση τῶν Ἀμερικανῶν ἱεραποστόλων.

Συναφῆς μὲ τὸ πρόγραμμα εἶναι ἡ μελέτη τοῦ κ. Ἀρ. Στεργέλη, συνεργάτη τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τοῦ Νεοτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, «Τὸ πρόβλημα τῶν προσηλυτισμῶν στὴν Μικρὰ Ἀσία μὲ ἀφορμὴ ὑπόμνημα τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας Σμύρνης (1887)», ποὺ δημοσιεύ-

θηκε στο *Δελτίο ΚΜΣ*, τόμ. 10 (1993-1994), σσ. 205-234 καθώς και ἡ μελέτη «Ἡ διάχυση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας στίς ἑλληνορθόδοξες κοινότητες τῆς Κιλικίας», τοῦ κ. Χάρη Ἐξερτζόγλου, λέκτορα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Αἰγαίου, πού δημοσιεύεται στόν παρόντα τόμο, ἡ ὁποία ἀπτετα σέ πολλά σημεῖα τοῦ γενικότερου ζητήματος τῶν προσηλυτισμῶν καί τῆς δραστηριότητος τῶν μισσιοναρίων. Τέλος γιά πληρέστερη βιβλιογραφική πλαισίωση τοῦ θέματος δημοσιεύεται ἀναλυτική βιβλιοπαρουσίαση ἀπό τήν κυρία Πηνελόπη Στάθη, συνεργάτρια τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης Μεσαιωνικοῦ καί Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ ἔργου τοῦ Τούρκου ἱστορικοῦ Ugur Kocabaşoğlu, *Kendi belgeleriyle Anadolu'daki Amerika. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları* [Ἡ Ἀμερική στή Μικρά Ἀσία. Τά ἀμερικανικά ἱεραποστολικά σχολεῖα στήν Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία κατά τόν 19ον αἰῶνα], πού ἀποτελεῖ τήν συστηματικότερη ἕως σήμερα μελέτη τοῦ θέματος στήν τουρκική ἱστοριογραφία.

Οι σταθμοί των μισσιοναρίων των ABCFM στη Μικρά Ασία (1914)